

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

02.10.2025

м. Київ

№ 1314

Про затвердження Концепції розвитку позашкільної освіти

На виконання завдання 3.2.1.1. операційної цілі 3.2.1. стратегічної цілі 3.2. Оперативного плану Міністерства освіти і науки України на 2025 рік, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 06 березня 2025 року № 417, відповідно до частини першої статті 4 Закону України «Про освіту», частини першої статті 9 Закону України «Про позашкільну освіту», з метою розроблення ефективних інструментів освітньої політики, спрямованих на якісні зміни в системі позашкільної освіти,

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Концепцію розвитку позашкільної освіти, що додається.
2. Директорату шкільної освіти (Альохін Михайло):
 - 1) до 15 листопада 2025 року розробити та затвердити план впровадження Концепції розвитку позашкільної освіти;
 - 2) забезпечити оприлюднення цього наказу шляхом розміщення на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України.
3. Контроль за виконанням цього наказу покласти на першого заступника Міністра Кудрявця Євгена.

Міністр

Оксен ЛІСОВИЙ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти
і науки України

02 10 2025 № 1314

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Вступ

Позашкільна освіта є невіддільним складником системи освіти України, що забезпечує всебічний розвиток особистості, формування її творчих здібностей, громадянської позиції та підготовку до свідомого життя. Вона доповнює та розширює можливості формальної освіти, сприяє соціалізації дітей та молоді, розвитку їх талантів та інтересів. Саме на рівні позашкільної освіти дитина не лише має змогу набути компетентностей, але й розвинути їх, задовольнити власні пізнавальні інтереси.

Система позашкільної освіти в Україні має усталену структуру, яка охоплює:

1) державні, комунальні, приватні заклади позашкільної освіти (далі – ЗПО);

2) інші заклади освіти як центри позашкільної освіти (зклади загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) незалежно від підпорядкування, типів і форм власності, зокрема школи соціальної реабілітації, міжшкільні навчально-виробничі комбінати, заклади професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти);

3) інші суб'єкти освітньої діяльності, що надають освітні послуги в системі позашкільної освіти, визначені законодавством України у сфері освіти.

Попри розвинену мережу ЗПО, вона не повною мірою забезпечує потреби здобувачів у позашкільній освіті.

Станом на 01.01.2025, за даними Державної наукової установи «Інститут освітньої аналітики» (далі – ІОА), у системі Міністерства освіти і науки України (далі – МОН) функціонувало 1136 ЗПО (з них – 240 у сільській місцевості), у яких працювало 51058 гуртків та інших творчих об'єднань та здобувало позашкільну освіту 777637 учнів / вихованців, з них 6470 – з особливими освітніми потребами. У порівнянні зі статистичними даними на 2022 рік (до початку повномасштабного вторгнення), кількість ЗПО зменшилась на 111 одиниць.

Варто зазначити, що й до початку повномасштабного вторгнення не всі територіальні громади України мали у своїй мережі заклади позашкільної освіти. Тому, враховуючи завдані ушкодження інфраструктури та обмеження відвідування закладів, які не мають належного укриття, проблема недостатнього доступу до позашкільної освіти лише загострилася. За результатами дослідження Державної служби якості освіти (далі – ДСЯО),

упродовж 2021–2023 років відбувалося скорочення мережі ЗПО на 415 закладів (у всіх сферах). На жаль, ця тенденція продовжує зберігатися.

Водночас виклики, пов'язані з воєнним станом у країні, глобалізацією, технологічним прогресом, змінами на ринку праці, потребують нових підходів до організації та змісту позашкільної освіти. Вона має бути гнучкою, адаптивною, орієнтованою на потреби суспільства та особистості, забезпечувати рівний доступ до якісних освітніх послуг для всіх дітей та молоді незалежно від місця проживання, соціального статусу та особливих освітніх потреб (ООП).

Наслідки війни, яка точиться в Україні, недостатня спроможність мережі ЗПО, зокрема кадрова та інфраструктурна, загострили наявні проблеми в галузі та зумовили необхідність змін у сфері позашкільної освіти, що відображено в Стратегічному плані діяльності МОН до 2027 року, затвердженого наказом МОН від 07.03.2024 № 276 (зі змінами), та Оперативному плані МОН на 2025 рік, затвердженого наказом МОН від 06.03.2025 № 417. Реформування позашкільної освіти відбуватиметься з урахуванням найліпших практик, напрацьованих в Україні, та міжнародного досвіду.

Освітня політика МОН визначає розвиток позашкільної освіти одним із пріоритетних напрямів, що передбачає «створення нової системи управління позашкільною освітою, організації мережі закладів, формули фінансування, підходів до організації роботи в закладах позашкільної освіти».

Нормативними підставами для створення Концепції розвитку позашкільної освіти є:

Закон України «Про позашкільну освіту»;

Стратегічний план діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року, затверджений наказом МОН від 07.03.2024 № 276 (зі змінами);

Оперативний план Міністерства освіти і науки України на 2025 рік, затвердженого наказом МОН від 06.03.2025 № 417.

Аналітична частина Концепції розвитку позашкільної освіти має на меті висвітлити стан позашкільної освіти в Україні, виявити ключові проблеми та виклики, які наразі наявні в системі та потребують розв'язання.

Проблеми позашкільної освіти, які потребують розв'язання

Аналіз стану системи позашкільної освіти свідчить про необхідність її реформування, спрямованого на розв'язання низки проблем у цій сфері, які будуть детально розглянуті в цій частині документа.

1. Управління та координація системи позашкільної освіти є недостатньо ефективними, що ускладнює її функціонування та реалізацію національних пріоритетів у її змісті.

Заклади, що працюють у сфері позашкільної освіти, перебувають у підпорядкуванні різних центральних органів виконавчої влади (МОН, МКСК, Мінмолодьспорту, Мінсоцполітики). Наявність різних політик щодо позашкільної освіти та їх неузгодженість унеможливило злагоджену роботу системи та ускладнює управління на державному рівні. Політика децентралізації надає територіальним громадам низку повноважень та дає змогу розв'язувати більшість проблем на місцевому рівні, проте стратегічні рішення потребують консолідації бачення щодо розвитку позашкільної освіти всіма державними інституціями.

Стратегічним планом діяльності МОН до 2027 року визначено пріоритетні напрями освітньої політики, які мають реалізовуватися через освітню діяльність у сфері позашкільної освіти. Зокрема, це посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді, підтримка наукових досліджень, природничо-наукової та STEAM-освіти, надолуження освітніх втрат, психологічна підтримка. Водночас заклади позашкільної освіти, які надають освітні послуги, здебільшого самостійно визначають зміст та здійснюють методичний супровід навчальних програм. Це дає змогу їм реалізовувати власну автономію та враховувати регіональний контекст, але послаблює можливість реалізації державної політики щодо національних пріоритетів змісту позашкільної освіти.

Державні ЗПО, що фінансуються з Державного бюджету України (ДП 220 1120), виконують певну координаційну функцію для комунальних ЗПО, будучи лідерами у сфері надання послуг з позашкільної освіти. Проте їх вплив на заклади комунальної форми власності обмежується рекомендаціями, без фінансових важелів, що ускладнює повноцінну координацію галузі. Така роль державних ЗПО не закріплена нормативно, оскільки їх основна діяльність зосереджена на наданні освітніх послуг, методичному супроводі змісту позашкільної освіти та проведенні всеукраїнських і міжнародних позашкільних заходів, видатки на які здійснюються з державного бюджету (ДП 2201120).

Наразі державні та обласні органи управління позашкільною освітою не мають достатньо надійних (верифікованих) даних щодо всіх надавачів освітніх послуг та здобувачів позашкільної освіти, зокрема з-поміж осіб з ООП. ЮА щорічно збирає такі дані, проте в нього відсутня, зокрема, повна інформація про надавачів освітніх послуг у сфері позашкільної освіти з приватного сектору, дані про здобувачів не є сталими, оскільки вони можуть бути зараховані в кілька гуртків, проте не завжди відвідувати їх або припиняти відвідування протягом навчального року, що є законним правом і можливістю у сфері здобуття позашкільної освіти.

2. Мережа ЗПО не забезпечує доступ для всіх мешканців громад, які мають потребу в таких освітніх послугах.

У 2023 році було здійснено низку досліджень щодо стану позашкільної освіти в Україні в умовах воєнного стану. Зокрема, було встановлено, що

станом на березень 2023 року зруйновано 23 заклади позашкільної освіти. Згідно з даними ІОА, станом на 20 липня 2023 року пошкоджено 138 ЗПО. Деякі заклади закриваються через зменшення кількості вихованців або неможливість здійснювати очне та / або дистанційне навчання. Згідно з інформацією Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти, станом на червень 2023 року 48 закладів мистецької освіти зруйновано, 72 – пошкоджено, 113 – перебувають на окупованій території.

Після початку повномасштабної війни частина ЗПО стали волонтерськими центрами або прихистком для внутрішніх переселенців. За даними ІОА, 5 ЗПО залишаються прихистком для внутрішньо переміщених осіб. Частина закладів перебувають на тимчасово окупованих територіях (101 заклад) або призупинили провадження статутної діяльності (12 ЗПО в Донецькій області).

Як було зазначено вище, протягом 2020–2023 років у процесі децентралізації відбулося скорочення приблизно 10 % ЗПО у територіальних громадах. За даними ІОА, приватних ЗПО налічують загалом 15, хоча насправді приватних надавачів послуг у сфері позашкільної освіти значно більше: вони надають послуги під різними КВЕД, оскільки КВЕД «Позашкільна освіта» немає. Це утруднює управління мережею, оскільки неможливо встановити, скільки дітей здобувають позашкільну освіту в приватному секторі. З іншого боку, неможливо контролювати якість надання цих послуг з боку держави.

Водночас за результатами «Дослідження стану позашкільної освіти в територіальних громадах України в умовах воєнного стану: проблеми та перспективи» здійсненого Vox Populi Agency на замовлення Швейцарсько-українського проекту DECIDE «Децентралізація для розвитку демократичної освіти» та, зокрема, опитування цільових аудиторій (далі – опитування), частина батьків вихованців ЗПО (35,5%) та батьків учнів ЗЗСО (44%) готові оплачувати здобуття позашкільної освіти в приватних закладах. Це вказує на готовність інвестувати у якісну позашкільну освіту за умови унікальності освітньої послуги.

Варто також зауважити, що загальна кількість населених пунктів в Україні становить приблизно 28,5 тис., тоді як ЗПО (в усіх сферах) – приблизно 3,5 тис., що становить лише 12,5% від кількості населених пунктів. Ці дані вказують на те, що більшість населених пунктів, особливо в сільській місцевості, не мають власних ЗПО, що свідчить про значну нерівність у доступі до позашкільної освіти між міським та сільським населенням.

Опитування щодо доступності здобуття позашкільної освіти в територіальних громадах, підтверджує, що наявна мережа ЗПО не дає змоги повною мірою забезпечити доступ дітей до освітніх послуг. Третина опитаних педагогів (34,2 %) відзначила лише часткову відповідність мережі запитам громади. Серед батьків третина (35,2 %) вважає, що ЗПО в їхній громаді достатньо. Особливо гостро проблема постала в сільських громадах.

Результати опитування, що було проведено серед керівників органів управління освітою, показали, що 30% сільських територіальних громад не мають ЗПО взагалі. Це свідчить про необхідність розвитку мережі відповідно до потреб мешканців територіальної громади.

Одним із можливих розв'язань проблеми відсутності стаціонарних приміщень для позашкільної освіти є використання пересувних освітніх центрів – спеціально обладнаних транспортних засобів, що надають освітні послуги безпосередньо в громадах з обмеженим доступом до традиційних ЗПО. В Україні такий досвід вже понад 12 років успішно застосовують в Сумській області, проте, на жаль, ця практика досі не набула широкого поширення.

Окрім цього, в українській освітній системі є досвід створення та використання міжшкільних ресурсних центрів, які мають схоже призначення. У США, Індії, Канаді, Норвегії, ПАР та багатьох європейських країнах пересувні освітні центри є усталеною практикою. Вони можуть пропонувати різноманітні програми та активності залежно від потреб місцевої громади: проведення навчальних занять, курсів підвищення кваліфікації вчителів, організації мовних курсів, здійснення профорієнтаційних програм, проведення наукових досліджень, проведення спортивних змагань чи мистецьких заходів, курси з комп'ютерної грамотності, навчання з основ бізнесу та підприємництва, організація дозвілля та розваг тощо. Пересувні освітні центри можуть функціонувати як мобільні бібліотеки (Канада, США), мобільні музеї (Американський музей природної історії), арт-центри на колесах, мобільні наукові лабораторії (STEM), мобільні центри для молоді та проведення профорієнтації тощо. Мобільні навчальні лабораторії, мобільні музеї та виставки, бібліотеки на колесах уже застосовують в Україні.

3. Заклади позашкільної освіти для повноцінного функціонування потребують облаштування укриттів, ремонту ушкоджень, завданих під час війни, посилення матеріально-технічної бази.

Результати моніторингового дослідження ДСЯО дали змогу визначити, що лише 35,7 % ЗПО мають облаштоване укриття, у 22,3 % закладів відсутнє укриття, 9,8 % мають укриття, що потребують ремонту та облаштування. Інші заклади освіти використовують укриття на договірних засадах, або використовують споруди цивільного захисту, або прості фортифікаційні споруди. Ці обставини створюють загрозу для безпеки дітей, які відвідують ЗПО. За спостереженнями ДСЯО, саме відсутність належних укриттів є основною причиною дистанційного (12 %) та змішаного форматів (49 %) роботи ЗПО.

Доволі гостро постало питання матеріально-технічної бази ЗПО.

Учасники моніторингового дослідження ДСЯО, керівники ЗПО зазначили, що вони мають недостатнє матеріально-технічне забезпечення (76,3 %), та назвали такі основні проблеми у цій сфері: застаріла матеріально-

технічна база, пошкодження внаслідок війни, вимушеність створювати матеріально-технічну базу самостійно, зусиллями педагогів.

Згідно з даними ЮА, станом на 2025 рік, комп'ютерні класи мають 224 заклади позашкільної освіти (19,7 % від загальної кількості), що значно утруднює цифровізацію освіти в цій ланці та надання послуг у дистанційному форматі.

За результатами опитування, більшість керівників ЗПО оцінює стан матеріально-технічної бази закладів як посередній – частина обладнання застаріла або його кількість недостатня, необхідно значні оновлення (40,6 %) – або задовільний – є основне обладнання, але воно потребує оновлення (37,5%) – що свідчить про потребу в негайних та комплексних заходах з модернізації та поліпшення інфраструктури. Для багатьох територіальних громад є непосильними видатки на розвиток інфраструктури та придбання обладнання та витратних матеріалів, особливо для здобуття позашкільної освіти за дослідницько-експериментальним, еколого-натуралістичним, науково-технічним, військово-патріотичним, туристсько-краєзнавчим та спортивним напрямками.

4. У громадах не створено достатньо можливостей для соціальної взаємодії, індивідуальної віддаленої роботи та безкоштовної професійної перекваліфікації дорослого населення, особливо для вразливих груп, таких як ветерани, внутрішньо переміщені особи та люди похилого віку.

Воєнний стан в Україні обумовив загострення проблеми соціального життя дорослого населення. Тимчасово переміщені особи, ветерани потребують від територіальних громад особливої уваги щодо адаптації, розв'язання їх соціальних проблем, допомоги з працевлаштуванням. Частково розв'язання цих питань закладено в Стратегічному плані діяльності МОН до 2027 року. У проекті Закону України «Про освіту дорослих» передбачено, що позашкільна освіта має збагатитися новим типом закладів, а саме «центрами освіти дорослих» для осіб від 14 років. З іншого боку, політика запровадження мікрокваліфікацій у професійному розвитку створює додаткові можливості щодо розширення сфери надання освітніх послуг у позашкільній освіті, як і визнання результатів навчання в позашкільній освіті кваліфікаційними центрами.

5. Доступ до позашкільної освіти для осіб з особливими освітніми потребами є обмеженим.

Позашкільну освіту станом на 2025 рік не можна назвати цілком інклюзивною. Незважаючи на те, що створення інклюзивних груп у ЗПО передбачено Порядком організації інклюзивного навчання в ЗПО, субвенція на інклюзію у сфері позашкільної освіти не виділяється. Про це зазначено, зокрема, і в аналітичній довідці освітнього омбудсмена «Позашкільна освіта – проблеми, пропозиції та нові формати роботи».

Лише 53,69 % закладів забезпечують безперешкодний доступ до першого поверху. Ще менша кількість закладів забезпечує доступ до вищих поверхів: 0,49 % до другого, 0,41 % до третього та лише 0,08 % до четвертого та наступних поверхів. Доступність закладів для вихованців з особливими освітніми потребами є вкрай низькою, що є значним недоліком у забезпеченні інклюзивності освітнього процесу. Необхідні серйозні інвестиції в модернізацію інфраструктури для створення безбар'єрного середовища.

Крім того, за даними моніторингу ДСЯО, у 84,3 % закладів відсутні фахівці з надання психолого-педагогічних послуг для осіб з особливими освітніми потребами. Оскільки діти та молодь з ООП не отримують достатньої психолого-педагогічної підтримки, це може негативно вплинути на їхній розвиток та соціальну адаптацію. Водночас педагоги та інші фахівці закладів освіти змушені брати на себе додаткові обов'язки, для яких вони можуть бути не підготовлені, що знижує якість освітнього процесу для всіх здобувачів.

6. Громади не мають єдиних інструментів соціальної підтримки для мешканців, які її потребують в умовах воєнного часу.

Позашкільна освіта має ціннісне значення для громади. Є загально визнаним, що діяльність цієї ланки є одним із засобів подолання злочинності.

З іншого боку, соціологічні дослідження свідчать про те, що для підлітків позашкільна діяльність є важливою частиною їхнього життя та самореалізації. Через систему позашкільної освіти діти долучаються до громадських соціальних проєктів, екологічних, історичних проєктів, волонтерської діяльності, що є важливим не тільки для життя дітей, а й для життя громади загалом.

У сільській місцевості не завжди є окреме приміщення для позашкільного закладу, тому роль єдиного закладу, де відбувається соціалізація дітей, відіграє школа. Окрім цього, місцем спілкування підлітків у сільській місцевості, за даними соціологічного дослідження, проведеного ДСЯО та VOX Populi, є майданчики для місця збору підлітків, спортивні майданчики, кав'ярні (саме для підлітків), бібліотеки, велосипедні доріжки, боулінг, кінотеатри, доглянуті та обладнані місця відпочинку на природі, молодіжні центри та простори.

Результати дослідження, засвідчують, що підлітки також думають про своє майбутнє працевлаштування та потребують профорієнтаційної діяльності. З іншого боку, реформування старшої профільної школи надає особливого сенсу профорієнтації підлітків, яка частково може бути вирішена за рахунок позашкільної освіти. Профорієнтація, зміна професії, набуття нових мікрокваліфікацій може стати запитом серед дорослого населення у зв'язку із воєнним станом, переселенням людей, можливим обмеженням

їхніх фізичних можливостей через поранення внаслідок воєнних дій, демобілізацією військових.

Окрему роль громади відіграють у поверненні населення із-за кордону. Значення мають соціальні умови та можливості, які громади готові надавати своїм мешканцям. Частина цих послуг може бути реалізована через систему позашкільної освіти.

Попри запит на інтеграцію освітніх послуг із соціальної діяльності громади, ця функція реалізована недостатньо. Водночас міжнародний досвід підтверджує, що така діяльність може відкрити нові можливості як для громад, так і для сфери позашкільної освіти загалом. До прикладу, у США багато програм позашкільної освіти реалізується у співпраці зі школами, громадськими організаціями та бізнесом. Для розвитку такої співпраці створено федеральну програму 21st Century Community Learning Centers (21st CCLC), яка фінансує створення освітніх центрів (програм), спрямованих на поліпшення академічних успіхів учнів та учениць, особливо тих, хто стикається з труднощами в навчанні або має низьку успішність. Окрім академічних занять, центри організують мистецькі, спортивні та культурні заходи, спрямовані на всебічний розвиток здібностей учнів та учениць, надають послуги з психологічної та соціальної допомоги для дітей та їхніх родин.

Надалі створені центри спрямовують власну діяльність на розвиток соціальних, емоційних та життєвих навичок у дітей та підлітків через проведення різних позашкільних заходів. Зокрема, центри організують додаткові заняття (своєрідні catch-up) з математики, читання та базових предметів.

Активну участь в освітніх заходах таких центрів беруть батьки та інші представники місцевих громад. Важливим аспектом є використання матеріальної бази та різноманітних ресурсів громади для розширення можливостей навчання та комплексної підтримки дітей у реалізації їхніх дослідницьких чи творчих проєктів.

Інтеграція освітніх послуг із соціальною діяльністю громади має великий потенціал, що підтверджує міжнародний досвід. Така співпраця надає нові можливості як для громад, так і для сфери позашкільної освіти, забезпечуючи комплексний розвиток та підтримку дітей та їхніх родин.

7. Зміст позашкільної освіти, що реалізується в громадах, не завжди є сучасним та відповідає актуальним запитам, інтересам і потребам дітей та молоді.

Зміст позашкільної освіти охоплює доволі широке коло напрямів: еколого-натуралістичний, туристсько-красознавчий, художньо-естетичний, науково-технічний, фізкультурно-спортивний, дослідницько-експериментальний, військово-патріотичний, соціально-реабілітаційний, гуманітарний, бібліотечно-бібліографічний, оздоровчий.

За даними ІОА, найбільш популярними, станом на 2025 рік, є художньо-естетичний (43,79 %), науково-технічний (17,05 %) та еколого-натуралістичний (7,62 %) напрями. За результатами опитування, користується попитом і фізкультурно-спортивний напрям. Проблема реалізації цих напрямів пов'язана з обмеженими можливостями здобувачів щодо практичної реалізації здобутих компетентностей у різних формах (очні виступи, концерти, масові заходи, фестивалі, конкурси, змагання різних рівнів тощо).

Посилюється інтерес здобувачів до сучасних технологій, таких як програмування, робототехніка, 3D-моделювання та вебдизайн. Зокрема, учні ЗПО та ЗЗСО зазначають про те, що хочуть бачити в закладі нові напрями, пов'язані з сучасними технологіями (26,6 % та 25,1 % відповідно), що вказує на потребу в розвитку технічних гуртків та секцій, які відповідають сучасним запитам дітей та молоді.

Водночас в аналітичній довідці Освітнього омбудсмена відзначено, що в позашкільній освіті трапляються випадки застарілого змісту та підходів до навчання. Деякі підлітки під час опитувань зазначають, що не знаходять для себе цікавих гуртків, водночас це незначна частка опитуваних (5 % у дослідженні «Підлітки та їхнє життя під час війни»).

Керівники ЗПО, які взяли участь в опитуванні, зазначили, що зміст освіти передусім потребує: зміцнення зв'язку позашкільної освіти з реальним життям (25 %), впровадження інноваційних методів навчання (16,2 %) та поліпшення гнучкості освітніх програм (13,1 %). Батьки вихованців ЗПО хотіли б, щоб у ЗПО було більше гуртків, пов'язаних із сучасними технологіями (52,4 %). Частина вважає, що бракує гуртків з особистісного розвитку (39 %) та творчих напрямів (29,2 %). Це свідчить про необхідність адаптації навчальних програм до сучасних вимог, інтересів та потреб учнівства.

З іншого боку, умови воєнного часу потребують підсилення деяких пріоритетів у змісті, які є стратегічно значущими. Зокрема, це національно-патріотичний, еколого-натуралістичний, науково-технічний напрями, STEAM-освіта, інформатика.

Додаткові вимоги до змісту позашкільної освіти ставить реформа загальної середньої освіти за концепцією «Нова українська школа» (НУШ), а саме: реалізація компетентного підходу до освіти, впровадження профорієнтаційної роботи з підлітками, акцентування уваги на практико-орієнтованих підходах, проектній, підприємницькій діяльності, фінансовій грамотності. Позашкільна освіта може відіграти також важливу роль у підготовці дитини не лише до навчання в школі, а й до дорослого життя, формуючи в неї важливі життєві навички, такі як комунікація, критичне мислення, робота в команді, самостійність та відповідальність.

Крім цього, в освіті під час війни постали дві серйозні проблеми, пов'язані з надолуженням освітніх втрат та психологічною підтримкою дітей та молоді, які не можуть бути розв'язані лише в системі загальної середньої

освіти. Вони потребують комплексних рішень, зокрема й через позашкільну освіту.

Міжнародний досвід організації позашкільної діяльності в таких країнах, як США, Австралія, Німеччина, Фінляндія, Канада, Японія підкреслює важливість врахування в змісті не лише академічних знань, але й соціальних навичок, творчості та фізичної активності. Найліпші практики передбачають різноманітність вибору позашкільних програм, їхню доступність для всіх дітей та інтеграцію з місцевими культурними й освітніми традиціями. Школи пропонують додаткові заняття з математики, науки, інженерії та технологій (STEM), вивчення іноземних мов. Велику увагу приділяють розвитку спорту, включаючи шкільні команди та міжшкільні змагання. Мережа гуртків та клубів за інтересами доволі розвинута: від клубів з програмування до театральних студій, євроклубів, що сприяють розвитку творчості та креативності дітей. Важливу роль відіграють волонтерські проекти, під час яких учнів та учениць заохочують до участі в суспільно корисній діяльності або допомозі власній громаді.

Вимоги часу та необхідність осучаснення змісту позашкільної освіти зумовлює необхідність пошуку нових комплексних програм щодо реалізації національних пріоритетів в освіті, поширення актуальних та цікавих підліткам напрямів, підсилення практико-орієнтованих видів діяльності, таких як проектна, дослідницька, підприємницька.

8. Система забезпечення якості позашкільної освіти належно не сформована.

ДСЯО розроблено Порядок проведення інституційного аудиту в закладах позашкільної освіти, проте аналіз документа свідчить про те, що він відтворює процедуру інституційного аудиту ЗЗСО та містить аналогічну рамку критеріїв та індикаторів, щоправда, адаптованих певною мірою під позашкільну освіту. Аналогічна ситуація спостерігається і з Методичними рекомендаціями з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладах позашкільної освіти. Рекомендована система та відповідна рамка критеріїв та індикаторів якості схожа на ту, яка запропонована для ЗЗСО, та не враховує специфіку діяльності ЗПО. Бажаним є перегляд цих двох документів та напрацювання критеріїв та індикаторів вимірювання якості позашкільної освіти.

Моніторинг позашкільної освіти ДСЯО показав, що внутрішня система забезпечення якості освіти функціонує лише у третині ЗПО, у третині закладів розпочато її формування, у 22,6 % закладів система сформована частково, і в 13 % закладів не розпочато її створення. На основі цих даних зроблено висновок про недостатній рівень сформованості внутрішньої системи забезпечення якості освіти в ЗПО.

Міжнародний досвід забезпечення якості позашкільної освіти має схожу структуру, тобто охоплює внутрішнє та зовнішнє оцінювання. Проте процедури дещо відрізняються. Наприклад, у Великій Британії внутрішній

контроль передбачає, що школи регулярно подають звіти про діяльність Extended Schools до місцевих освітніх органів. Звіти містять фінансову звітність, інформацію про наповнюваність гуртків, дані про участь у різних проектах, змаганнях, та їх результати. Водночас вчителі та адміністратори здійснюють регулярний моніторинг навчальних програм, ефективності гуртків, аби виявити можливі проблеми та вдосконалити їхню роботу.

Зовнішній контроль здійснює Управління стандартів у сфері освіти (Ofsted), яке за функціоналом схоже з ДСЯО, проте процедури та інструменти оцінювання якості освіти дещо відрізняються. Управління проводить регулярні інспекції шкіл, включаючи перевірку та оцінювання якості навчальних програм у сфері позашкільної освіти. Місцеві органи влади можуть проводити фінансові та управлінські аудити, щоб перевірити раціональне та належне використання коштів та дотримання нормативних вимог.

Процедури оцінювання якості позашкільної освіти, критерії та індикатори оцінювання якості потребують перегляду, можливо, додаткового вивчення міжнародних підходів.

9. У сфері позашкільної освіти спостерігається нестача кадрів, зокрема психологів, керівників гуртків актуальних напрямів.

Станом на 01.01.2025 у ЗПО за основним місцем роботи працювало 16 581 осіб, з яких жінки становили 13 272 особи, або приблизно 80 %. Порівняно з аналогічною датою 2024 року, кількість педагогічних працівників зменшилася на 5,3 %. Із загальної кількості працівників віком до 30 років – 2 103 (12,68 %), 31–40 років – 3 245 (19,57 %), 41–50 років – 3 729 (22,48 %), 51–55 років – 2 254 (13,59 %), понад 55 років – 5 250 (31,68 %). Як бачимо, у сфері позашкільної освіти спостерігається тенденція до старіння педагогічних кадрів, що виявляється у збільшенні середнього віку педагогічних працівників та недостатньому оновленні кадрового складу через залучення молодих спеціалістів. За даними ДСЯО, у 48,5 % ЗПО відбулися зміни кадрового складу після початку повномасштабних військових дій у країні. Зміни відбулися через звільнення педагогів (60,6 %), мобілізацію педагогічних працівників (33,3 %), відпустку без збереження заробітної плати (21 %), призупинення трудового договору (11 %), перебування в простой (6 %).

Частка педагогічних працівників, що працюють у сільській місцевості становить лише 5,01 % (878 осіб). Такий низький показник свідчить про обмежену доступність позашкільної освіти в сільській місцевості, звужуючи можливості для дітей та молоді з цих територій у розвитку талантів, інтересів та соціальних навичок.

Відповідно до моніторингового дослідження ДСЯО, більшість ЗПО (85,8 %) не має практичного психолога в штаті. Тільки у 8,2 % закладів психолог працює за основним місцем роботи. У 4,7 % закладів посада вакантна. В умовах нагальної потреби в психологічній підтримці дітей,

молоді та дорослих, очевидною є потреба в залученні більшої кількості психологів до роботи в системі позашкільної освіти. Майже третина керівників зазначили, що потребують посади психолога у їхньому закладі освіти. Попри наявність посади психолога в типовому штатному розписі ЗПО, об'єктивно є значна кількість вакансій у закладах. Під час SWOT-аналізу на Стратегічній сесії з питань розвитку позашкільної освіти учасники фокус груп висловлювали припущення, що це пов'язано із низьким рівнем зарплат.

Окрім того, ЗПО мають складнощі з наймом системних адміністраторів, інших фахівців через відсутність таких посад у Типових штатних нормативах для таких закладів освіти.

Наявні кадрові виклики негативно впливають на розвиток позашкільної освіти. Зокрема, низька оплата праці знижує мотивацію педагогів, що може призвести до відтоку кваліфікованих кадрів з цієї сфери та негативно позначиться на якості та доступності позашкільної освіти для дітей та молоді.

10. Фінансування позашкільної освіти є недостатнім, що призводить до браку кадрів та дефіциту якісних послуг.

Фінансування позашкільної освіти є одним із ключових чинників, що визначає її ефективність та якість. Від належного фінансового забезпечення залежить можливість реалізації освітніх програм, модернізація матеріально-технічної бази, підвищення кваліфікації педагогів (оплата їх праці) та інноваційний розвиток ЗПО. Поняття фінансової автономії закладу освіти, запроваджене освітнім законодавством, у сфері позашкільної освіти не розкрито.

Більшість ЗПО фінансуються з місцевих бюджетів, лише чотири державні заклади системи МОН фінансуються з державного бюджету (ДП 2201120). Фінансування державних, комунальних і приватних ЗПО може здійснюватися також за рахунок додаткових джерел фінансування, не заборонених законодавством України.

З початком повномасштабної війни фінансування ЗПО погіршилося, адже місцеві бюджети мають менше надходжень, що, своєю чергою, впливає на якість наданих послуг, призводить до браку сучасного обладнання, матеріалів та низької оплати праці педагогів.

Міжнародний досвід демонструє, що державного фінансування недостатньо для того, аби забезпечити безкоштовний доступ до більшості гуртків або позакласних активностей. Тому для фінансування позашкільної освіти долучаються благодійні фонди та організації, наприклад у Великій Британії такі, як National Lottery Community Fund, фінансують різноманітні позашкільні проекти. У Великій Британії велика мережа закладів, які надають позашкільну освіту, але майже всі вони платні: вартість за день залежно від обраного гуртка чи активностей становить від 20 до 40 фунтів. Тому в них є спеціальна система субсидій і субсидійний калькулятор, який

дає змогу здійснити розрахунок вартості, враховуючи всі пільги або додаткові джерела фінансування.

Заробітна плата педагогів у сфері позашкільної освіти є неконкурентоздатною на ринку праці. За даними дослідження сайту Work.ua, середня зарплата в Україні у 2024 році становить 21 тис. грн. Державна служба статистики зазначає, що працівники освітньої галузі у 2023 році мали одні з найнижчих показників середньої заробітної плати, яка становила 13500 грн. Заразом, на основі даних сайту jooble.org, середня зарплата керівника гуртка станом на 2024 рік становить 7 437 грн, що майже втричі менше за середню й нижча заробітної плати вчителя ЗЗСО. Така низька оплата праці також накладається на різний рівень життя в різних територіальних громадах та областях України, попри єдину тарифну сітку та різний рівень спроможності територіальних громад.

Про це свідчать і результати опитування, зокрема керівників та педагогічних працівників ЗПО, яке показало, що основними проблемами в системі позашкільної освіти є низька заробітна плата педагогів (74,4 % та 72,1 % відповідно) та неналежне фінансування закладу (71 % і 70,3 % відповідно). Найбільшою потребою для поліпшення роботи закладів, на думку керівників ЗПО, є фінансові ресурси (86,4 %), технічне оснащення (77,9 %) та навчальні матеріали (62,2 %), що підкреслює необхідність матеріальної підтримки для поліпшення умов навчання.

Окреслені проблеми зумовили необхідність розроблення Концепції розвитку позашкільної освіти, спрямованої на реформування цієї ланки освіти.

Мета Концепції

Мета Концепції розвитку позашкільної освіти полягає в розробленні ефективних інструментів освітньої політики, спрямованих на якісні зміни в системі позашкільної освіти, які забезпечать розвиток мережі закладів, розширення спектра освітніх послуг, посилення інституційної спроможності закладів та диверсифікацію каналів фінансування.

Ціннісні орієнтири позашкільної освіти

Реалізація діяльності у сфері позашкільної освіти має ґрунтуватися на таких ціннісних орієнтирах.

Людиноцентризм, що визначає пріоритетність потреб та інтересів здобувачів освіти у створенні освітнього процесу в позашкільній освіті.

Національна та громадянська ідентичність – стійке усвідомлення особою належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей, зокрема українською мовою та народними традиціями.

Громадянська відповідальність, що передбачає керування освітнім процесом на засадах демократії та верховенства права, справедливості,

рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з акцентом на усвідомленні рівних прав і можливостей для всіх.

Культурна різноманітність – передбачає повагу до різних культурних традицій, мов та звичаїв, залучення та їх більш глибоке вивчення через види позашкільної діяльності.

Екологічність відображає відповідальне ставлення до навколишнього середовища, збереження ресурсів і використання відновлюваної енергії, свідомого споживання та скорочення кількості відходів; утримання балансу між розвитком суспільства та збереженням довкілля для прийдешніх поколінь.

Толерантність, що виявляється в повазі та прийнятті різних поглядів, способів життя та вірувань; є основою для мирного співіснування в суспільстві, де кожна людина має право на самовираження та рівні можливості.

Інклюзивність – передбачає створення безбар'єрного середовища та комфортних умов навчання для всіх здобувачів освіти, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей, потреб та можливостей, включаючи дітей з особливими освітніми потребами, соціально незахищених категорій та інших вразливих груп.

Інноваційність, яка передбачає впровадження новітніх методик, технологій і підходів в освітній процес, що сприяє розвитку критичного мислення, творчості та вміння адаптуватися до швидких змін.

Варіативність – передбачає наявність різноманітних форм, методів, засобів і програм навчання, що забезпечують гнучкість освітнього процесу та дають змогу враховувати індивідуальні особливості, інтереси та потреби здобувачів освіти.

Автономія – надає можливість закладам позашкільної освіти вибудовувати освітній процес з урахуванням регіональних особливостей, творчих ідей педагогів, запитів, потреб та інтересів дітей.

Свобода самовираження та творчість – можливість кожного учасника освітнього процесу відкрито та без обмежень виражати власні думки та почуття, реалізовувати ідеї та розвивати уяву, що дає змогу вільно досліджувати різні форми мистецтва, науки, технологій та інших сфер діяльності.

Співпраця – передбачає забезпечення взаємодії між органами законодавчої та виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, інститутами громадянського суспільства тощо під час формування та реалізації державної та регіональної політики у сфері позашкільної освіти.

Доброчесність – передбачає взаємодію учасників освітнього процесу на всіх рівнях та в усіх соціальних сферах на засадах чесності, етичної поведінки та моральної відповідальності.

Шляхи та способи розв'язання проблем

Шляхи та способи розв'язання виявлених проблем охоплюють 13 ключових напрямів:

1. Забезпечення ефективного управління та координації у сфері позашкільної освіти може реалізуватися через:

1) створення Міжвідомчої координаційної ради, до якої увійдуть представники всіх ЦОВВ, дотичних до управління позашкільною освітою (МОН, Мінмолодьспорт, МКСК, Мінсоцполітики, Міноборони) для погодження рішень, пов'язаних із реалізацією Дорожньої карти цієї Концепції, а також інших стратегічних рішень, які впливають на роботу системи позашкільної освіти;

2) створення Національного центру позашкільної освіти шляхом інституційного об'єднання Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді, Українського державного центру позашкільної освіти, Національного центру «Мала академія наук України» та Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді з метою формування єдиного центру стратегічного управління, ефективною координації, науково-методичного супроводу та інституційного розвитку позашкільної освіти на загальнодержавному рівні.

3) створення єдиного реєстру закладів, які здійснюють діяльність у сфері позашкільної освіти, та електронної системи обліку її здобувачів в АІКОМ для забезпечення бази даних, на основі аналізу яких ухвалюватимуться управлінські рішення;

4) створення умов для реєстрації приватних надавачів освітніх послуг у сфері позашкільної освіти в мережі (запровадження КВЕД «Позашкільна освіта», відкриття можливості реєстрації у єдиній мережі закладів та доступу до цифрових послуг у додатку «МРІЯ», можливість залучення до рейтингової системи результатів активності здобувачів позашкільної освіти; можливість отримання субвенцій; можливість брати участь у конкурсі проектів за напрямами позашкільної освіти тощо);

5) підсилення координаційної та методичної функції державних та обласних центрів позашкільної освіти у координації освітньої діяльності мережі ЗПО на рівні громад в частині реалізації освітніх та навчальних програм.

2. Розвиток мережі закладів та надавачів послуг у сфері позашкільної освіти може здійснюватися через:

1) залучення коштів на відбудову ЗПО з державного бюджету (цільові державні субвенції) та донорів;

2) ініціювання співпраці з міжнародними партнерами щодо відбудови та реконструкції ЗПО за принципом «Build back better»;

3) інтеграція створених за підтримки міжнародних партнерів та благодійних фондів центрів (зокрема Цифрових освітніх центрів, Центрив

подолання освітніх втрат, Хабів для внутрішньо переселених осіб, STEAM-центрів тощо) до мережі ЗПО;

4) відкриття нових закладів або створення філій, нових гуртків та просторів на базі закладів позашкільної та загальної середньої освіти, об'єктів вільної інфраструктури, клубів тощо;

5) створення мобільних пересувних центрів (мобільних освітніх центрів, розважальних центрів, бібліотек, музеїв, центрів для молоді та проведення профорієнтації тощо); використання наявних і створення нових міжшкільних ресурсних центрів для потреб позашкільної освіти;

6) підтримка мережевої взаємодії для здобуття повної загальної середньої освіти в громадах: укладання мережевих угод між закладами позашкільної освіти громад для надання послуг у сфері позашкільної освіти, використання міжшкільних ресурсних центрів на умовах співробітництва тощо;

7) створення мережі Центрів олімпіадного руху в громадах для надання рівних можливостей здобувачам в усіх регіонах і типах місцевості щодо участі та перемоги в олімпіадах всеукраїнського та міжнародного рівнів (на базі наявних ЗПО або як окремі заклади в громадах, де відсутні такі заклади);

8) відкриття наукових просторів, лабораторій, центрів для провадження позашкільної діяльності та відкритого доступу для педагогічних працівників.

3. Модернізація матеріально-технічної бази ЗПО з урахуванням безпекових умов, потреб дітей і працівників сфери може бути реалізовано:

1) облаштування укриттів у ЗПО, придатних для провадження освітньої діяльності (розподіл державної субвенції на облаштування укриттів в ЗПО, залучення донорських коштів та проектів міжнародної допомоги);

2) оновлення матеріально-технічної бази та обладнання ЗПО частково за рахунок державної субвенції на умовах співфінансування з громадами;

3) обладнання нових просторів на базі ЗПО для реалізації освітніх програм у межах реалізації державних пріоритетних напрямів;

4) забезпечення закладів та учасників освітнього процесу цифровими пристроями та широкосмуговим інтернетом.

4. Сприяння соціальній згуртованості через позашкільну освіту може бути реалізовано через:

1) відкриття хабів, коворкінгів, мейкерських просторів, цифрових освітніх центрів, центрів освіти дорослих, доступних для відвідування дітьми, молоддю та дорослим населенням;

2) надання послуг з психологічної підтримки для дорослого населення, зокрема ветеранів війни та внутрішньо переміщеним особам;

3) надання послуг дорослому населенню, ветеранам та внутрішньо переміщеним особам, щодо перекваліфікацій, отримання професійних мікрокваліфікацій на базі ЗПО;

4) створення центрів розвитку дитини для дітей дошкільного віку на базі ЗПО з метою їх соціалізації та раннього виявлення здібностей.

5. Розширення інклюзивності позашкільної освіти може передбачати реалізацію низки ініціатив, зокрема:

1) забезпечення принципів безбар'єрності та архітектурної доступності приміщень ЗПО за рахунок державної субвенції на умовах співфінансування з громадою;

2) створення умов для безоплатного отримання платних послуг з позашкільної освіти для вразливих груп населення (малозабезпечених сімей, дітей з особливими освітніми потребами) через запровадження системи сертифікатів (ваучерів) на освітні послуги та підтримки участі молоді в профорієнтаційних програмах за принципом «eПідтримки»;

3) розроблення механізмів для запровадження посади асистентів педагогів у ЗПО (введення посади в штатні розписи та співпраця з інклюзивно-ресурсним центром).

6. Реалізація концепції «Позашкілля – центр розвитку громади» може здійснюватися через:

1) розвиток проектної діяльності на базі ЗПО, зокрема запровадження соціальних, громадських, історичних, екологічних, підприємницьких проєктів, які б мали цінність для всієї громади;

2) відкриття центрів профорієнтації та центрів кар'єри для підлітків та молоді на базі закладів позашкільної освіти;

3) створення центрів освіти дорослих в громадах для ветеранів, внутрішньо переселених осіб, інших верств населення, які б передбачали як освітні послуги, так і соціальні заходи, психологічну підтримку;

4) створення умов для залучення бізнесу та міжнародних організацій до реалізації спільних проєктів та освітніх програм у сфері позашкільної освіти;

5) комплексна державна підтримка освітніх програм, спрямованих на громадянське та національно-патріотичне виховання дітей, зокрема тих, які перебувають за кордоном (для реалізації в онлайн і офлайн форматах);

6) розроблення та впровадження програми підтримки педагогічних працівників, які провадять діяльність у сфері позашкільної освіти тимчасово перебуваючи за кордоном та реалізують проєкти з українськими дітьми за місцем їх перебування;

7) ініціювання створення та забезпечення функціонування громадських шкіл («community school») на базі ЗЗСО, тобто шкіл, які б у другу половину дня надавали послуги з позашкільної освіти, зокрема через проектну, підприємницьку та соціально-активну діяльність у громаді;

8) ініціювання та підтримка спільних соціальних проєктів із залученням мешканців громади, зокрема і тих, які тимчасово перебувають за кордоном;

9) сприяння відкриттю центрів соціоемоційної та психологічної підтримки для дітей та молоді, молодіжних центрів та просторів на базі ЗПО.

7. Формування збалансованих політик у сфері позашкільної освіти передбачає врахування інтересів держави й автономії ЗПО в питаннях інструментів реалізації цих інтересів та пріоритетів і може реалізовуватись через:

1) визначення національних пріоритетів у змісті позашкільної освіти та надання державних субвенцій на гранти щодо їх реалізації (перелік напрямів формується залежно від змін у державній політиці та регулюється на етапі подання бюджетних запитів від МОН та державних центрів позашкільної освіти);

2) розроблення та впровадження на державному рівні освітніх програм з позашкільної освіти, що містять інтегрований українознавчий компонент, для навчання дітей, які мешкають на окупованих, деокупованих територіях та тих, хто тимчасово перебуває за кордоном;

3) розроблення та впровадження освітніх програм з позашкільної освіти, спрямованих на профорієнтацію підлітків та молоді;

4) створення умов для більш широкого застосування проактивних видів діяльності у сфері позашкільної освіти, які відповідають компетентнісному та діяльнісному підходам (проектна, підприємницька, дослідницька, волонтерська діяльність);

5) забезпечення підтримки та стимулювання впровадження сучасних підходів у гуртковій роботі з усіх напрямів позашкільної освіти, враховуючи специфіку їхньої діяльності та найкращі здобутки українського та міжнародного досвіду;

6) забезпечення підтримки художньо-естетичного та природотерапевтичного напрямів діяльності як способу психосоціальної реабілітації для дітей, молоді та дорослих, зокрема й тих, хто належить до вразливих категорій;

7) запровадження програм з виявлення та підтримки обдарованих дітей та молоді через систему міжнародних і всеукраїнських організаційно-масових заходів з популяризації української культури та історії;

8) розроблення та впровадження освітніх і навчальних програм для освіти дорослих, зокрема програм з набуття мікрокваліфікацій та їх легалізації (отримання офіційного документа, що уможливорює працевлаштування);

9) забезпечення інтеграції цифрових технологій в освітні та навчальні програми з позашкільної освіти, зокрема розроблення та впровадження курсів з програмування, робототехніки та цифрової грамотності, створення мультимедійних проєктів з використанням цифрових технологій;

10) розширення сфери надання онлайн-послуг з позашкільної освіти, шляхом створення дистанційних гуртків, клубів, дистанційних курсів, що охоплюють різноманітні напрями позашкільної освіти, включаючи мистецтво, спорт, науку, технології тощо, зокрема для дітей прифронтових територій та тих, хто перебуває за кордоном.

8. Забезпечення якості позашкільної освіти може передбачати:

1) оновлення рекомендацій щодо внутрішньої системи забезпечення якості позашкільної освіти, зокрема в частині рекомендованих критеріїв та індикаторів якості освітніх послуг у позашкільній освіті (з урахуванням специфіки роботи закладів спеціалізованої освіти);

2) сприяння розбудові внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладах позашкільної освіти через просвітницьку діяльність територіальних органів Державної служби якості освіти;

3) розроблення механізмів здійснення інституційного аудиту в закладах позашкільної освіти;

4) сприяння розвитку громадської акредитації як інструменту зовнішнього оцінювання якості позашкільної освіти;

5) створення механізмів (правил, процедур) для здійснення громадської акредитації як інструменту зовнішнього оцінювання якості позашкільної освіти.

9. Підвищення професійного рівня кадрів у сфері позашкільної освіти може передбачати такі заходи:

1) мотивація педагогічних працівників та фахівців без педагогічної освіти для роботи у сфері (синхронізація тарифної сітки з педагогічними працівниками загальної середньої освіти, збільшення відпустки, доплати за додаткові послуги, встановлення надбавок, коефіцієнтів та преміювання);

2) відстрочка від мобілізації під час дії воєнного стану педагогічних працівників, які працюють в закладі позашкільної освіти з навантаженням не менше як 0,75 ставки;

3) залучення ветеранів до педагогічної діяльності у сфері позашкільної освіти;

4) залучення до педагогічної діяльності в популярних серед здобувачів напрямках фахівців з інших громад на договірних засадах (проведення виїзних семінарів, майстер класів, регулярних навчальних занять, зокрема з використанням дистанційних технологій);

5) запровадження в закладах вищої освіти, післядипломної педагогічної освіти, державних центрах позашкільної освіти освітніх програм зі здобуття мікрокваліфікацій за напрямами позашкільної освіти з наданням сертифікатів;

6) організація підготовки (за національними пріоритетами) педагогічних працівників до реалізації освітніх програм, які розробляють державні центри позашкільної освіти;

7) сприяння відкриттю ставок психологів та соціальних педагогів у штатних розписах позашкільних закладів освіти та залученню додаткових коштів для оплати їхніх послуг для надання соціальної та психологічної підтримки здобувачам;

8) організація співпраці ЗПО з всеукраїнськими, міжнародними та громадськими організаціями для залучення фахівців з надання психологічної допомоги та підтримки ветеранам та внутрішньо переміщеним особам, організації проектної та громадської діяльності із залученням дітей, молоді та дорослого населення;

9) залучення асистентів педагогів для роботи з дітьми з ООП у позашкільній освіті через штатний розпис інклюзивно-ресурсних центрів.

10. Удосконалення механізмів фінансування позашкільної освіти може бути реалізовано через:

1) запровадження цільових державних субвенцій та грантових програм за пріоритетними напрямками позашкільної освіти (визначені профілі науково-технічного, військово-патріотичного, еколого-натуралістичного, гуманітарного, соціально-реабілітаційного напрямів позашкільної освіти тощо);

2) запровадження цільових державних субвенцій на інфраструктурні проекти (фінансування будівництва укриттів, відновлення зруйнованих будівель та забезпечення архітектурної доступності для дітей з особливими освітніми потребами);

3) запровадження державних конкурсів проектів (грантів) для надавачів послуг у сфері позашкільної освіти для реалізації ними власних освітніх та навчальних програм у напрямках, визначених державою як пріоритетні;

4) залучення додаткових фінансових ресурсів з метою забезпечення реалізації права на якісну та доступну позашкільну освіту для всіх дітей та молоді, незалежно від їхнього соціального статусу та місця проживання, зокрема в межах проектів державно-приватного, державно-громадського партнерства та міжнародних проектів;

5) створення сприятливих умов для залучення приватного капіталу в розвиток позашкільної освіти (надання грантів, податкових пільг або інших форм підтримки для приватних інвесторів);

6) встановлення мінімального розміру видатків (від загальної суми видатків на освіту за рахунок місцевого бюджету) для фінансування позашкільної освіти на рівні територіальної громади;

7) створення умов для безкоштовного здобуття позашкільної освіти здобувачами до 18-річного віку та розширення можливості здобуття безкоштовної позашкільної освіти після 18-річного віку за рішенням засновника;

8) синхронізація тарифних розрядів та посадових окладів педагогічних працівників позашкільної освіти з тими, що діють для працівників загальної середньої освіти;

9) упровадження додаткових стимулів для педагогічних працівників позашкільної освіти, таких як надбавки за складні умови праці або роботу з особливими категоріями дітей тощо;

10) запровадження системи електронного обліку здобувачів позашкільної освіти та моніторингу відвідуваності, що дасть змогу більш ефективно планувати фінансові ресурси, залучати додаткове фінансування та забезпечити прозорість у використанні бюджетних коштів;

11) розширення переліку освітніх й інших платних послуг, що можуть надавати заклади освіти державної та комунальної форми власності;

12) запровадження коду «Позашкільна освіта» у класифікації видів економічної діяльності (КВЕД) для легалізації та забезпечення якості освітньої діяльності приватних надавачів освітніх послуг у сфері позашкільної освіти;

13) підтримка місцевих ініціатив у сфері позашкільної освіти, які можуть фінансуватися з місцевих бюджетів або приватних джерел;

14) розроблення програм заохочення волонтерів, які можуть допомагати в проведенні освітніх заходів, тренінгів та інших активностей у позашкільних закладах.

11. Цифровізація позашкільної освіти може бути реалізована через:

1) забезпечення функціонування розділу «Позашкільна освіта» в цифровій платформі «Мрія» (персоналізований кабінет здобувача освіти; електронний облік участі дитини в заходах, конкурсах, фестивалях, олімпіадах тощо; доступ до цифрових навчальних ресурсів, розкладів занять, подій; можливість зворотного зв'язку, участі в опитуваннях, формування індивідуальної освітньої траєкторії; подання заявок на участь у всеукраїнських заходах, програмах або конкурсах; інтеграція з системою АІКОМ для статистичного обліку, планування та моніторингу охоплення дітей позашкільною освітою);

2) розвиток дистанційної та змішаної форми здобуття позашкільної освіти (створення онлайн-гуртків, дистанційних навчальних курсів і вебінарів за всіма напрямками позашкільної освіти; забезпечення можливості для дітей з тимчасово окупованих, деокупованих територій, прифронтових зон і тих, хто перебуває за кордоном, брати участь у позашкільній освіті онлайн; розроблення та поширення цифрових продуктів – інтерактивних платформ, лабораторій, 3D-моделювання, віртуальних тренажерів, ресурсів для STEAM-освіти);

3) розвиток цифрових компетентностей педагогічних працівників (підвищення кваліфікації з використання цифрових технологій; надання методичних рекомендацій та технічної підтримки для роботи в цифровому середовищі; адаптація цифрових ресурсів для використання дітьми з різними потребами (зокрема з урахуванням принципів універсального дизайну)).

12. Інтеграція позашкільної освіти з концепцією «Нова українська школа» в межах політики «Освіта для життя» може здійснюватись через:

1) оновлення змісту освітніх галузей через ресурси позашкільної освіти (впровадження практик доповнення змісту шкільної освіти позашкільними

активностями (польовими дослідженнями, мистецькими проектами, тематичними таборами, гуртками з науки та техніки, мовними клубами тощо);

2) включення позашкільних активностей до індивідуальної освітньої траєкторії дитини (можливість визнання окремих компетентностей, набутих у процесі здобуття позашкільної освіти, під час оцінювання результатів навчання у ЗЗСО);

3) організація підвищення кваліфікації педагогів закладів загальної середньої та позашкільної освіти щодо спільного впровадження проектно-діяльнісних, міждисциплінарних та профорієнтаційних програм;

4) укладання угод (зокрема й у сфері міжмуніципального співробітництва) для реалізації спільних освітніх проектів.

13. Розбудова системи профорієнтації в межах позашкільної освіти може бути реалізована через:

1) супровід професійного самовизначення учнів шляхом розвитку системи профорієнтації на усіх рівнях: держава, регіон, територіальна громада, заклади освіти;

2) розширення профорієнтаційного потенціалу гурткової діяльності шляхом розвитку напрямів, орієнтованих на практичне ознайомлення з професіями та галузями економіки (STEM-гуртки, інженерні лабораторії, творчі майстерні, медіашколи, бізнес-інкубатори, гуртки соціального підприємництва);

3) відкриття центрів кар'єри та профорієнтаційних хабів на базі ЗПО, що надаватимуть послуги для дітей, молоді та дорослих, зокрема ВПО, ветеранів, осіб із вразливих груп;

4) інтеграція профорієнтаційного компонента в загальнонаціональні заходи, зокрема конкурси, виставки, фестивалі, олімпіади тощо;

5) розроблення цифрових профорієнтаційних інструментів (3D/VR-тури виробництвом та візити до підприємств, онлайн-симулятори професійних ситуацій, динамічні дашборди, цифровий конструктор індивідуальної освітньої траєкторії учнів (з вибором напрямів позашкільної освіти, курсів, програм, профілю у старшій школі).

Етапи реалізації Концепції

Концепція розвитку позашкільної освіти передбачає низку заходів, які мають бути реалізовані поетапно в 2025–2030 рр.

Підготовчий етап (2025 р.):

Визначення цілей і розроблення рекомендацій

Спільна робота МОН, інших центральних органів виконавчої влади, державних і регіональних центрів позашкільної освіти з представниками

місцевих органів влади, закладів освіти, громадських організацій та батьків, визначення спільних цілей та завдань для реалізації Дорожньої карти цієї Концепції.

Створення методичних рекомендацій для впровадження нових програм та методик у закладах позашкільної освіти.

Перший етап (2026 р.):

Оновлення нормативно-правової бази

Внесення необхідних змін до законодавства, що регулює сферу позашкільної освіти, включаючи:

1) Закон України «Про позашкільну освіту» (після набуття чинності законопроектів «Про освіту дорослих», «Про національну систему кваліфікацій»);

2) постанову КМУ від 06.05.2001 № 433 «Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад» (зі змінами);

3) наказ МОН від 23.07.2010 № 736/902/758, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 30.11.2010 № 1196/18491 «Про затвердження порядків надання платних послуг державними та комунальними навчальними закладами»;

4) нормативно-правові акти, що регулюють питання оплати праці в системі позашкільної освіти, престижності праці та працевлаштування необхідних фахівців, запровадження КВЕД «Позашкільна освіта».

Підготовка запитів бюджетних програм для надання субвенційної підтримки реалізації національних пріоритетів у змісті позашкільної освіти

Розроблення нових освітніх та навчальних програм

Створення державними центрами позашкільної освіти нових освітніх та навчальних програм, що відповідають сучасним потребам дітей та молоді, включаючи військово-патріотичні та STEM-програми.

Запуск електронних реєстрів, додатку «МРІЯ»

Створення електронних реєстрів ЗПО та їх здобувачів для ухвалення управлінських рішень на основі аналізу статистичних даних.

Другий етап (2027–2029 рр.):

Розширення мережі закладів

Відкриття нових центрів та гуртків, включаючи молодіжні центри, хаби для внутрішньо переміщених осіб, центри освіти дорослих, мобільні освітні центри, Центри олімпіадного руху, Центри подолання освітніх втрат (на базі

та в структурі чинних ЗПО, або як окремі заклади в громадах, де відсутні ЗПО).

Підтримка інфраструктури

Оновлення матеріально-технічної бази, обладнання укриттів та забезпечення безбар'єрного доступу для осіб з особливими освітніми потребами.

Інтеграція цифрових технологій

Впровадження цифрових технологій у навчальні програми та створення дистанційних курсів.

Третій етап (2028–2029 рр.):

Розбудова внутрішньої та зовнішньої системи забезпечення якості позашкільної освіти, зокрема:

- розроблення механізмів інституційного аудиту;
- оновлення критеріїв якості освіти в позашкільній освіті;
- розроблення порядку громадської акредитації для системи позашкільної освіти.

Фінансування та мотивація кадрів, зокрема:

- запровадження нових механізмів оплати праці педагогів;
- запровадження субвенцій на реалізацію програм позашкільної освіти, спрямованих на забезпечення національних пріоритетів;
- запровадження коротких освітніх курсів, спрямованих на набуття мікрокваліфікацій у сфері позашкільної освіти.

Соціальна інтеграція

- Підсилення ролі позашкільної освіти в розвитку громади, зокрема через: соціальні та громадські проекти учнів у системі позашкільної освіти в громаді, профорієнтацію;
- психологічну підтримку;
- перекваліфікацію дорослого населення в Центрах для дорослих, що функціонуватимуть у системі позашкільної освіти.

Аналітико-рефлексивний етап (2030 р.)

Завершення імплементації заходів, передбачених цією Концепцією

Завершення процесів імплементації рішень, передбачених попередніми етапами.

Оцінка досягнутих результатів

Проведення комплексного аналізу досягнутих результатів за всіма напрямками, визначеними в Концепції, оцінка виконання цілей та завдань, встановлених на початку періоду (2025–2030), аналіз ефективності

впроваджених програм та ініціатив, включаючи їхній вплив на розвиток позашкільної освіти в різних регіонах України.

Збір та аналіз даних

Проведення опитувань серед педагогів, учнів, батьків та інших зацікавлених сторін щодо задоволення якістю послуг та ефективністю змін у позашкільній освіті, збір кількісних та якісних даних щодо участі в програмах, розвитку інфраструктури, кадрового забезпечення та фінансових показників.

Рефлексія над досягненнями та викликами

Проведення робочих груп, семінарів та конференцій для обговорення досвіду впровадження концепції, виявлення викликів та обміну найкращими практиками, визначення чинників успіху та труднощів, з якими стикнулися під час реалізації концепції, формування рекомендацій щодо подальшого розвитку позашкільної освіти.

Очікувані результати

Державний рівень управління:

- 1) Оновлено нормативно-правову базу, що регулює освітню політику у сфері позашкільної освіти.
- 2) Налагоджено чітку систему взаємодії в мережі ЗПО, де державні центри виконують методичну та координувальну функцію.
- 3) ЦОВВ має систему даних щодо позашкільної освіти через створені цифрові реєстри.
- 4) Усі заклади позашкільної освіти працюють за КВЕД «Позашкільна освіта» та зареєстровані в єдиній системі надавачів освітніх послуг (АІКОМ, «МРІЯ»).
- 5) Розроблено прозорі критерії оцінювання якості освіти в позашкільній освіті.

Територіальні громади:

- 1) Відкрито нові заклади та центри позашкільної освіти, зокрема центри освіти дорослих, пересувні мобільні центри.
- 2) ЗПО є інклюзивними та безпечними (архітектурна доступність та укриття, безбар'єрність).
- 3) ЗПО мають сучасне обладнання та комфортні приміщення.
- 4) Відкрито центри освіти дорослих і молодіжні центри / простори та надають послуги для цих категорій у системі позашкільної освіти.
- 5) У громадах налагоджено систему дистанційного навчання та надано можливості для здобуття позашкільної освіти мешканцям, які тимчасово проживають за її межами.
- 6) Розбудовано мережу «громадських шкіл», у яких діти громад виконують підприємницькі та соціальні проекти, займаються волонтерством.

7) Громади здійснюють моніторинг відвідуваності ЗПО на основі реєстрів та здійснюють їх справедливе фінансування.

8) У ЗПО розбудовано систему внутрішнього оцінювання якості.

9) Розроблено механізм здійснення громадської акредитації ЗПО.

Педагогічні працівники:

1) Розроблено та впроваджено нові освітні та навчальні програми щодо реалізації пріоритетних напрямів, визначених державою, у позашкільній освіті.

2) Педагогічні працівники мають заробітну плату та пільги, співвідносні з педагогічними працівниками ЗЗСО.

3) Розроблено та впроваджено освітні програми зі здобуття мікрокваліфікацій у сфері позашкільної освіти.

Здобувачі освіти:

1) Здобувачі освіти в громадах мають доступ до освітніх послуг у системі позашкільної освіти відповідно до потреб, інтересів та запитів.

2) Запроваджено активні методи компетентісно орієнтованого навчання в систему позашкільної освіти (проектування, дослідження, гейміфіковані методи тощо).

3) Діти вразливих категорій мають доступ до послуг позашкільної освіти завдяки впровадженій системі адресних сертифікатів за принципом є-підтримки.

4) У додатку «МРІЯ» створено інформаційний розділ із наявними закладами позашкільної освіти та переліком доступних освітніх послуг для здобувачів.

Обсяг фінансових ресурсів

Реалізація Концепції здійснюється коштом державного й місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством.

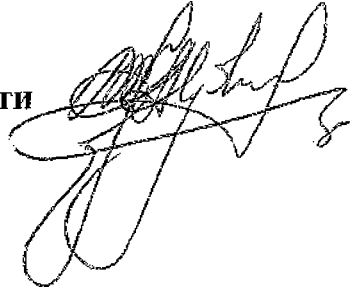
Обсяг фінансових, матеріально-технічних і трудових ресурсів, необхідних для реалізації Концепції, визначають щороку з урахуванням можливостей державного та місцевих бюджетів, розміру міжнародної технічної допомоги.

Ризики та обмеження в реалізації Концепції

Ризики та обмеження в реалізації Концепції передусім полягають в соціальній, політичній та економічній площинах. Зокрема, соціальні ризики реалізації Концепції пов'язані із воєнним станом в країні, складною демографічною ситуацією, можливим подальшим руйнуванням інфраструктури, що може створити нові виклики та унеможливити виконання окремих положень цієї Концепції. Політичні ризики реалізації

Концепції, пов'язані з проблемою порушення наступності реалізації освітніх політик. Економічні ризики, пов'язані із недостатнім фінансуванням сфери позашкільної освіти, нестачею фінансових ресурсів, що може стати основною перешкодою сталого розвитку позашкільної освіти в Україні.

Генеральний директор
директорату шкільної освіти

Михайло АЛЬОХІН